

על תעלומת מותו של אברהם גרין

אברהם גרין, אחיו הבכור של דוד בן גוריון, היה הדתי היחיד במשפחה. באין לו פרנסה קבועה וכל מחסורו על אביו, היה אברהם פנוי לענייני יראת שמים ולציונות. בן 21 היה מתרוצץ בבגדיו הארוכים מבית תפילה אחד למשנהו, מרוקן את קערות התרומה לפועלים בארץ ישראל, לא היתה ברית מילה, תנאים וחתונות ושאר חגיגות שלא כיתת את רגליו לאסוף כסף לטובת הקק"ל, ונושא נאומים חוצבי להבות בבית המדרש. במשפחה ידעו לספר על שיינדל אשתו של אביגדור גרין שהיתה מאוד גאה בבנה הקטן דויד ופעם אמרה עליו לקרובי משפחה: "יש לי בן אברהמ'לה העתיד להיות גדול בתורה ויראה - זאת יודעת העיר כולה. אבל כי גדל אצלי בן דוד'ל - זאת יידע העולם כולו".

מלחמה אחת היתה לאברהם גרין בחייו: להוכיח שהדת והחיים הולכים יחד. אויביו המרים היו חסידי גור. מלחמתם בציונים היתה מלחמת חורמה. ומה שלא עלה בידם בפלונסק, עלה בידם בארץ ישראל: להשתיק אותו.

המחלוקת הזו חצתה קהילות ואף משפחות וגרמה לקרע נורא בתוכן. מאז שהוקם (ב 1896-) סניף של "חובבי ציון" בפלונסק הפכו בני משפחת גרין למטרה להתקפה של החסידים. עד כדי כך, שהלשינו על אביגדור גרין אבי המשפחה שהוא עוסק בפעילות חתרנית. יום אחד באו שוטרים, ערכו חיפוש במשך שעות ארוכות ולקחו מסמכים אבל לא מצאו שום דבר מרשיע.

כואב את הקרע הנורא שמפורר קהילות וחוצה משפחות, אברהם מחליט להיפגש עם הרבי מגור כדי להסביר לו את מהות הציונות.

"המלחמה בין הציונים ומתנגדיהם ניטשה בכל החזית בפולין", כתב אברהם כשלושים שנה לאחר מכן במאמר שפורסם ב"הארץ" בשנת 1935. "באטמוספירה מחניקה כזו ובמצב הקשה שנוצר אז כמעט שאי אפשר היה לנו להמשיך את עבודתנו לטובת הרעיון הציוני בין אחינו החרדים וההמון הפשוט".

"כדי לטהר את האטמוספירה המרעילה והמחניקה הזאת" אברהם מארגן משלחת של רבנים ציונים, ביניהם הרב ריינס, "לפעול על לבות האדמו"רים מגור ומסוכאטשוב שלפחות לא יתנגדו ולא ירעו לנו ולהציונות".

בתור צעיר המשתתפים במשלחת הוטל על אברהם בן ה-24 - למצוא פטרונים שיממנו את "ההוצאות הקשורות בנסיעה כזו", וכן "לנסוע לגור להכין בשביל הרבנים מעון מתאים". אלא שעד שהרבנים הגיעו לגור כעבור יומיים, "כל העיר והחסידיים מעיירות אחרות היו כמרקחה: 'פלישתים עליך, שמשון! רבנים ציוניים בגור!'". השיחה עם הרבי מגור לא הביאה שום תוצאות. מאוכזבים נסעו חברי המשלחת אל האדמו"ר מסוכאטשוב. וגם שם נחלו מפח נפש.

"כששבו רבנינו מנסיעתם בחצרות האדמו"רים לוורשה, התאספו במעונם הרבה יהודים חרדים וחסידיים מכל המינים, להיוודע על תוצאות נסיעתם ושיחותיהם עם גדולי היהדות בפולין, וביקשו מהרב ריינס שיתאר להם את מהותם ואופיים של האדמו"רים. הרב ריינס ענה לשואליו כך: 'אלמלי היתה להרבי מגור מעט מערמומיותו של ר' שמואל מסוכאטשוב ולאחרון היתה מעט מתמימותו של הרבי מגור, כי עתה היו שניהם ציונים טובים ונאמנים. האסון שבדבר זה הוא, שהרבי מגור הנהו תם יותר מדי ור' שמואל - ערום יותר מדי'".

אברהם לא נתן לכישלון זה של המשלחת לרפות את ידיו. נמרץ ומלא להט אמונה הוא נרתם לרעיון החדש שעלה בו בעקבות "נסיעת רבנינו לחצרות האדמו"רים" - הקמת ארגון עצמי של החרדים הציונים. וכך הוקמה בשנת 1902 תנועת "המזרחי", שם המורכב מראשי התיבות: מרכז רוחני, שבין מייסדיו היה הרב ריינס. אברהם היה מזכיר הסניף בפלונסק.

לאחר שדוד עלה ארצה בשנת 1906 אברהם שלח אליו מכתב ובו שאלה שנראתה לדוד קצת מוזרה: אברהם החל לעסוק ב"כרטיסי הגרלה, יש בידו 3,000 רובל. האם יוכל לפתוח איתם מסחר גורלות בארץ ישראל? דוד התפלא איך הגיע לידי אחיו סכום כזה ואף ביקש מאביו הסבר. ומכל מקום הוא השיב לאחיו בשלילה, "מוטב שישב בפלונסק ולא יכניס לארץ ישראל 'מסחרים' כאלה".

וחוץ מזה דוד השתעשע במעין פנטזיה, תוכנית תלת-שלבית להעלאת בני משפחתו, ואברהם לא נכלל בשלב הראשון. ב-1909 פינטז דוד לרכוש מיק"א חלקת אדמה בסג'רה ולהושיב עליה את בני משפחתו. ראשונות אמורות היו לבוא אחיותיו רבקה וצפורה ולהשתלב בעבודה. את בואם של שני אחיו אברהם ומכל דחה לשלב השני, הוא לא ראה איך הם יכולים לתרום לבניין הארץ, ולבסוף "יבוא אבינו לארץ ישראל".

אולם אף אחד מבני המשפחה לא הגיע לארץ ישראל אלא לאחר מלחמת העולם הראשונה.

אברהם וטובה גרין עלו ארצה בשנת 1934. כל שנותיו בארץ שימש אברהם כפקיד בהסתדרות.

כשאבי אריה בן גוריון סיים את בית הספר הריאלי בחיפה בשנת 1937 היתה לו משאלה יוצאת דופן: הוא רצה לבקר אצל בני משפחתו בפלונסק וביקש מאמו 40 לירות עבור הוצאות הנסיעה. בן 18 יצא אפוא אבי לאירופה והיה האחרון שנפגש עם שיינדל, בתו הבכורה של אברהם, ועם בעלה ובנם.

שיינדל למדה בסמינר למורות בלודג' ולימדה בבית ספר פולני. היא היתה צעירה ברוכת כשרונות וחדורת ביטחון עצמי, ודוד שהיה לו יחס מיוחד אליה לא פעם אמר: "לשיינדל נכון כאן עתיד גדול. היא תעלה על גולדה". או שאמר: "שיינדל עולה בכישוריה על גולדה". אולם שיינדל בכלל לא חשבה לבוא. בעלה תנחום הבונדיסט האמין בהתערות בקרב הגויים, הוא התנגד לציונות מטעמים אידיאולוגיים.

בשנות המלחמה נעשה מאמץ להשיג להם סרטיפיקאט, אלא שכאשר הגיע לבסוף, כבר היה מאוחר. שיינדל, בעלה תנחום ובנם יעקב בן ה-8 נספו בגיטו ורשה. כאשר טובה, אמה של שיינדל, שמעה על מות יקיריה היא יצאה מדעתה ולא חזרה לעצמה עד יום מותה בשנת 1952.

הכאב היה קשה מנשוא. אברהם לא סלח לרבי מגור ולחסידיו על שלא אמרו ליהודים את האמת ולא התריעו על הסכנה המתקרבת.

את זעמו וכאבו הביא לביטוי בחוברת בשם "יקוב הדין את ההר - תשובה גלויה של היהודים החרדים לדבר ה', הדתיים-הלאומיים, למכתבו של הרבי מגור מיום כ"ה אייר תש"ג על דבר חבלי המשיח של אחינו באירופה ו'אגודת ישראל' והמפלגות האחרות בעמנו". החוברת, על 24 עמודים, נכתבה בדם לבו.

החוברת, 1 שילינג מחירה, ראתה אור בשנת 1944 ועם פרסומה עוררה עליה את חמתם של החסידים בתל אביב. פרסום החוברת לווה בדברי נאצה כלפי אברהם, שמו הוכפש בעלוני קיר שנתלו בלוחות מודעות. מן החוברת עולה שהאדמו"רים אשמים לא במעט במותם של היהודים, בזה שלא עוררו אותם לעלות ארצה.

כמה ימים לאחר שהופצה, עברו החסידים בקיוסקים של תל אביב, אספו את כל העותקים שבנמצא ויש אומרים שהעלו אותם באש.

בשבת, בשנת ה'תש"ג "יורצייט" לבתו שיינדל ונכדו יעקב, אברהם הגיע להתפלל כמנהגו בבית הכנסת הגדול שברחוב אלנבי, התנפלו עליו בריונים קנאים והיכו אותו בסימטה שמאחורי בית הכנסת מכות נמרצות וכעבור מספר חודשים הוא נפטר.

היה בן 68 במותו. דוד בן גוריון הגיב על כך באומרו שאחיו נפטר מעוגמת נפש, על מה שהחסידיים עוללו לו, עקב ההשפלה שספג.

ברשימת הספד ב"ספר פלונסק" נאמר שאברהם גרין "נפטר ממחלה ממארת" כפי שהופיע הדבר בתעודת פטירתו.

"דויד בן גוריון היה תמים", אמרה לי הניה גרין, כלתו של אברהם. "הוא היה סבור שאברהם כל כך נפגע מזה שבזו לאמת שלו וזה כביכול מה שהביא עליו את המחלה שממנה נפטר".

ברכה חבס, הביוגרפית של פלונסק, טוענת שאברהם "היה בעקיפין קורבן המלחמה הזאת [מלחמת האחים]. בשנות מלחמת העולם והשמדת המוני היהודים בגולה - והוא כבר תושב ואזרח בתל אביב - הטילו חסידי גור שבארץ ישראל חרם על חוברת שפירסם ובה הזכיר להם עוון התנכרותם לציונות בראשיתה. הם פגעו בו בבואו להתפלל בבית הכנסת הגדול וחלה בגלל פגיעה זו ולא קם עוד מחוליו".

חוברת אחת ויחידה נותרה לפליטה והיא כעת בידי, כולה דברי חכמה ואהבה ורגש ודברים נכוחים, שאותם העלה על נס הרב פישמן-מימון, ממנהיגי המזרחי, במאמר שפירסם כשנה לאחר מותו של אברהם גרין.

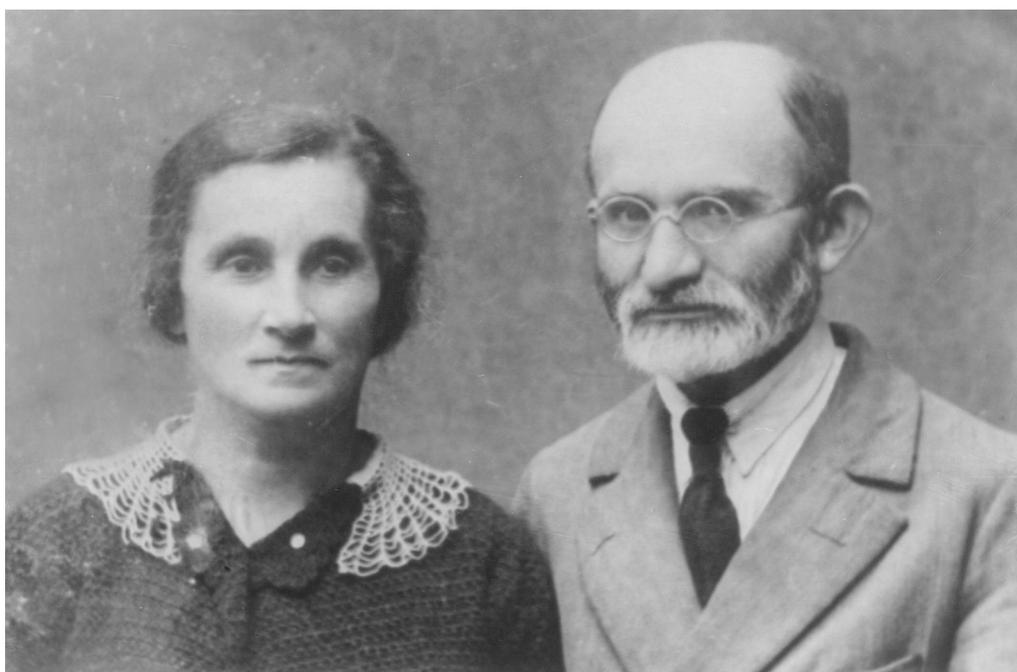
1. בית משפחת אביגדור גרין בפלונסק - 1890

2. אביגדור גרין ואשתו השנייה בפלונסק

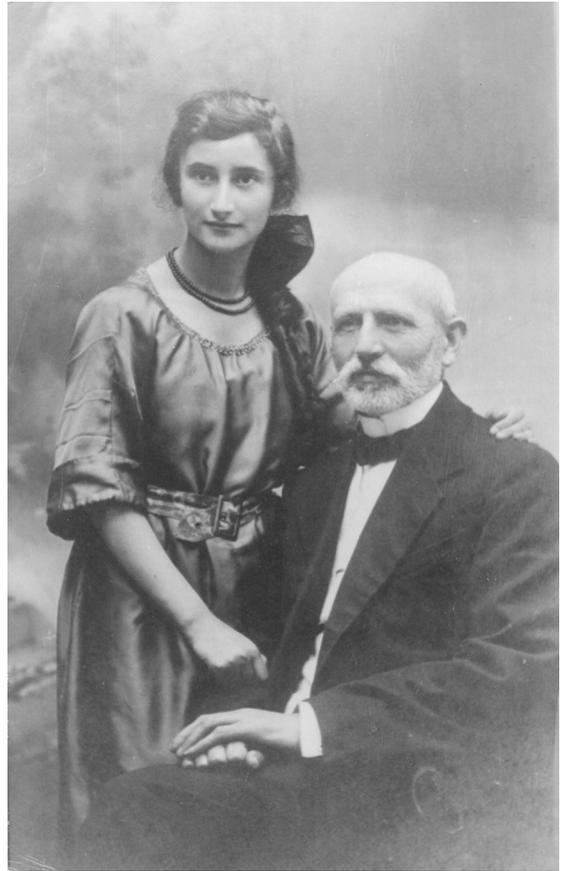
3. אברהם וטובה גרין - בן גוריון עם עלותם לארץ - 1934

4. טובה אשת אברהם בפלונסק

5. אביגדור גרין ובתו הבכורה של אברהם שיינדל בפלונסק בשנת ...

6. שני בניו של אברהם ישראל ובנימין

7. בנימין גרין / בן גוריון בחתונתו עם הנייה בשנת ... בישראל

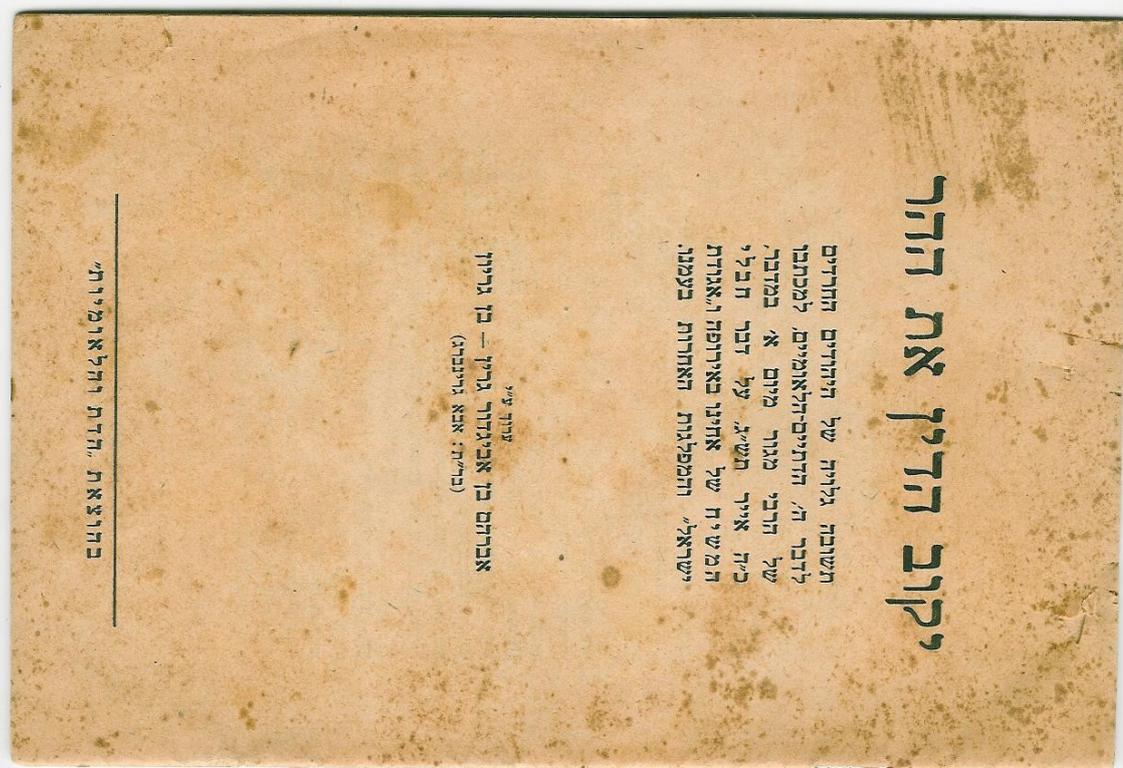

8. ישרוליק גרין שנישא לעדה והיה לחבר קיבוץ נען עד פטירתו

9. צילום משפחתי עם עליית אברהם לישראל בשנת 1934

בתמונה עומדים מימין אריה פרידמן לבוב, ציפורה בת גוריון, רבקה בן גוריון, אריה בן גוריון, עמנואל בן אליעזר, גאולה בן אליעזר / בן גוריון, פולה בן גוריון יושבים מימין: אברהם גרין / בן גוריון, אביגדור גרין, רננה בן גוריון, דוד בן גוריון

החוברת אותה כתב והפיץ אברהם בן אביגדור גרין - בן גוריון בשנת 1944 ובה האשים את חסידות "גור" במות בתו ומשפחתה בשואה בגטו וארשה.